

Jurisprudence and Legal Examination of Digital Assets as a Contractual Exchange in the Metaverse Space

Mahdi Babaei ¹, Mohammad Babapour^{2*}, Meysam Islami ³

1. PhD Student in the Department of Law, Faculty of Humanities, Islamic Azad University of Varamin Pishva Branch, Tehran Province, Iran.

2. Assistant Professor, Private Law Group, Faculty of Humanities, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran province, Iran.

3. Assistant Professor, Private Law Group, Faculty of Humanities, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran Province, Iran.

ARTICLE INFORMATION

Article Type: Original Research

Pages: 1009-1028

Article history:

Received: 29 Aug 2022

Edition: 1 Nov 2022

Accepted: 08 Jun 2023

Published online: 7 MAR 2023

Keywords:

Metaverse, Digital Asset, Cryptocurrency, Price, Sale.

Corresponding Author:

Mohammad Babapour

Address:

Iran, Tehran Province, Islamic Azad University of Varamin Pishva Branch, Faculty of Humanities, Department of Law.

Orchid Code:

0009-0008-2687-6883

Tel:

09124447973

Email:

Mbabapour20050@gmail.com

ABSTRACT

Background and Aims: Metaverse is a new technology that enables presence in the virtual and three-dimensional world by using interface tools. In this environment, people are able to buy virtual land and can build digital skyscrapers on the purchased land. It is also possible for artists to perform programs and advertise their business owners. Metaverse platform transactions are going on using cryptocurrencies. The purpose of this article is to analyze the malfeasance of encrypted assets (virtual assets) in the metaverse platform and also to investigate the issue of payment by means of cryptocurrencies as a commodity.

Materials and Methods: This article is descriptive and analytical. Materials and data are also qualitative, and data collection has been used to collect materials and data.

Ethical considerations: In this article, the originality of the texts, honesty and trustworthiness are observed.

Findings: The findings showed that the trading challenges of the Metaverse space are the categories of as a contractual exchange with the ability to be determined in domestic transactions and have not announced its permission, but the use of this payment instrument as an exchange in international transactions. It is a common and increasing contract.

Result: As a result, it can be predicted that in the future, the issue of determining cryptocurrencies as the of environment will be one of the challenges of entering the Metaverse. Finally, the legislator has to make it possible to use cryptocurrencies in domestic transactions as well, according to an additional note.

Cite this article as:

Babaei M, Babapour M, Islami M. Jurisprudence and Legal Examination of Digital Assets as a Contractual Exchange in the Metaverse Space. Documents. Economic Jurisprudence Studies. 2022.

فصلنامه مطالعات فقه اقتصادی، دوره چهارم، شماره پیاپی ۵، سال ۱۴۰۱

بررسی فقهی و حقوقی تعیین دارائی دیجیتال به عنوان عوض قراردادی در فضای متاورس

مهدی بابائی^۱، محمدباباپور^{۲*}، میثم اسلامی^۳

۱. دانشجوی دکتری گروه حقوق، دانشکده علوم انسانی، واحدورامین - پیشوا، دانشگاه آزاد اسلامی، استان تهران، ایران.

۲. استادیار، گروه حقوق خصوصی، دانشکده علوم انسانی، واحدورامین - پیشوا، دانشگاه آزاد اسلامی، استان تهران، ایران.

۳. استادیار، گروه حقوق خصوصی، دانشکده علوم انسانی، واحدورامین - پیشوا، دانشگاه آزاد اسلامی، استان تهران، ایران.

چکیده

زمینه و هدف: متاورس، فناوری نوینی است که با استفاده از ابزارهای واسطه، قابلیت حضور در دنیای مجازی و سه بُعدی را میسر نموده است. در این محیط اشخاص قادر به خرید زمین مجازی هستند و می‌توانند روی زمین‌های خریداری شده آسمان خراشهای دیجیتالی بسازند. برای هنرمندان نیز این امکان فراهم آمده که به اجرای برنامه پرداخته و دارندگان کسب و کارهای تجاری خود را تبلیغ کنند. معاملات بستر متاورس، با استفاده از رمزارزها در جریان است. هدف مقاله حاضر، تحلیل مال‌انگاری دارائیهای رمزنگاری شده (اموال مجازی) در بستر متاورس؛ و همچنین بررسی مسأله پرداخت ثمن به وسیله رمزارزها به عنوان مبیع، است.

مواد و روش‌ها: مقاله حاضر توصیفی تحلیلی است. مواد و داده‌ها نیز کیفی است؛ و از فیش‌برداری در گردآوری مطالب و داده‌ها استفاده شده است.

ملاحظات اخلاقی: در این مقاله، اصالت متون، صداقت و امانت‌داری رعایت شده است.

یافته‌ها: یافته‌ها نشان داد، چالشهای معاملاتی فضای متاورس، مقوله رمزارزها است؛ که مقررات ایران، هنوز آن را به عنوان عوض قراردادی با قابلیت تعیین شدن در معاملات داخلی نپذیرفته و جواز آن را اعلام نکرده؛ ولی بکارگیری این ابزار پرداخت، در معاملات بین‌المللی به عنوان عوض قراردادی رایج و رو به فزونی است.

نتیجه: در نتیجه، می‌توان چنین پیش‌بینی نمود که در آینده مسأله تعیین رمزارزها به عنوان ثمن معامله در قرارداد، با موضوع معاملات محیط متاورس، یکی از اصلی‌ترین چالش‌های ورود به محیط متاورس باشد؛ در نهایت قانون‌گذار ناگزیر است حداقل با ایجاد زمینه به موجب تبصره‌ای الحاقی امکان استفاده از رمزارزها در معاملات داخلی را فراهم آورد.

اطلاعات مقاله

نوع مقاله: پژوهشی

صفحات: ۱۰۰۹-۱۰۲۸

سابقه مقاله:

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۶/۰۷

تاریخ اصلاح: ۱۴۰۱/۰۸/۱۰

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۱۰/۱۸

تاریخ انتشار: ۱۴۰۱/۱۲/۱۶

واژگان کلیدی:

متاورس، دارائی دیجیتال، رمزارز، ثمن، مبیع.

نویسنده مسئول:

محمدباباپور

آدرس پستی:

ایران، استان تهران، دانشگاه آزاد اسلامی، واحدورامین - پیشوا، دانشکده علوم انسانی، گروه حقوق.

کد ارکید:

0009-0008-2687-6883

تلفن:

۰۹۱۳۴۴۴۷۹۷۳

پست الکترونیک:

Mbabapour20050@gmail.com

۱. مقدمه

دنیائی که متاورس خَلق کرده اگرچه مجازی است؛ اما معاملات دربستر آن، نمایه‌ای واقعی است که تأثیرش بر روی دنیای واقعی، نمی‌توان گفت ملموس نیست؛ از این رو، فعل و انفعالات موجود در فضای متاورس می‌تواند حقوق و تعهداتی را بین طرفین ایجاد کند (کاسیان‌تو؛ کیلینچب، ۲۰۲۲، ۳۰۲). چنین حقوق و تکالیفی می‌تواند از هنجارهای اجتماعی، اخلاقی، قانونی مُشتق شود آن هم به تقلید از هنجارهای دنیای واقعی. ساکنان فضای متاورس درواقع، افرادی واقعی هستند که در دنیای مجازی به صورت واقعی باهم برخورد می‌کنند. باید دید که آیا قوانین دنیای واقعی، در متاورس اعمال می‌شود یا نه؟ قانون باید در متاورس اجراء شود و از اجتماع مجازی مستقر در جامعه‌ای که مربوط به فضای متاورس است، محافظت کند تا نظم بر این جهان، حاکم گردد. تعاملات در فضای متاورس مشتمل بر بسیاری از شهروندان در سطح کشورها می‌شود. کشورهای متعددی که در این فضا قرار دارند، رفتار پیچیده و جدید و پرداخت‌های فرا مرزی با استفاده از رمزارزها را دنبال می‌کنند که همه و همه، نیاز به قانون دارد. در مقاله (مرادی، ۱۴۰۱) برخی از مسائل حقوقی متاورس از جمله ادعاهای مالکیتی کاربران، تولیدکننده محتوا و ارائه‌دهندگان خدمات پلتفرم، حفظ حریم خصوصی، مسئولیت نگهداری و پردازش داده‌ها و تعیین قانون حاکم بر آن و امکان پیش بینی شخصیت حقوقی و مسئولیت آواتارها مورد بررسی قرار گرفته است. حسین یگانه و فاطمه فامیل سعیدیان، در مقاله‌ای به بررسی و تحلیل چالش‌های حقوقی آواتارها در زیست بوم متاورس پرداخته اند (یگانه و فامیل سعیدیان، ۱۴۰۱) مهدی مرادی برلیان

نیز در مقاله‌ای، پیامدها و چالش‌های حقوقی متاورس را مورد بررسی قرار داده است. (مرادی برلیان، ۱۴۰۱) تمایز و نوآوری مقاله حاضر این است که در این مقاله، به بررسی فقهی و حقوقی تعیین دارائی دیجیتال به عنوان عوض قراردادی در فضای متاورس پرداخته می‌شود. در واقع، در مقاله حاضر بانگاهی تکمیلی، تمرکز بر روی قراردادهای هوشمند در فضای متاورس قرار گرفته است. آنچه در این واکاوی مورد بررسی واقع شده این مسأله است که آیا اموال مجازی که به ملموس نبودن نیز شهرت دارند می‌توانند به عنوان مبیع در معاملات فضای متاورس قرار گیرند؟ آیا رمزارزها که وسیله پرداخت در معاملات رایج در محیط متاورس هستند می‌توانند به عنوان ثمن معامله قلمداد شوند؟ فرضیه مقاله نیز بدین شکل قابل طرح است که «بحث در خصوص معاملات در فضای متاورس مربوط به رمزارزهاست و حقوق ایران هنوز رمزارزها را به عنوان عوض قراردادی نپذیرفته است». تحقیق کنونی پس از ذکر این مقدمه، موضوعات مورد بحث را در سه بخش، مورد بررسی قرار داده است؛ در بخش اول، اموال مجازی و صدق عنوان «مال» بر آنها از منظر فقه اسلامی و همچنین حقوق ایران مورد بررسی قرار گرفته است؛ در بخش دوم، امکان تعیین رمزارزها به عنوان ثمن در حقوق ایران مورد بررسی قرار گرفته است و در بخش سوم، اموال مجازی به عنوان موضوع قرارداد (مُثَمَّن قرارداد) در متاورس مورد بررسی قرار گرفته است.

۲. مواد و روش‌ها

مقاله حاضر توصیفی تحلیلی است. مواد و داده‌ها نیز کیفی است و از فیش‌برداری در گردآوری مطالب و داده‌ها استفاده شده است.

۳. ملاحظات اخلاقی

در این مقاله، اصالت متون، صداقت و امانت‌داری رعایت شده است.

۴. یافته‌ها

یافته‌ها نشان داد چالشهای معاملاتی فضای متاورس، مقوله رمز ارزها است که مقررات ایران، هنوز آن را به‌عنوان عوض قراردادی با قابلیت تعیین شدن در معاملات داخلی نپذیرفته و جواز آن را اعلام نکرده؛ ولی بکارگیری این ابزار پرداخت، در معاملات بین‌المللی به‌عنوان عوض قراردادی رایج و رو به فزونی است.

۵. بحث

از زمان شیوع همه‌گیری کرونا، اقتصاد دیجیتال رونق بیشتری گرفته است. با پیشرفت فناوری و توسعه آن، زندگی عموم دستخوش تغییرات شده است. انجام دورکاری با استفاده از نوآوریهای دیجیتال، شکل رایج و عادی گرفته است. ارائه بسیاری از آموزشها، از راه‌دور عملی می‌شود و تراکنش‌های دیجیتالی به‌بالاترین رکورد تاریخ خود رسیده است؛ همچنین جهت غلبه بر افت در بخش گردشگری، استفاده از گردشگری دیجیتال با استفاده از واقعیت مجازی برای جذب گردشگر آغاز شده است. ارزش معاملات با استفاده از رمز ارزها افزایش یافته است و در طول سه ماهه اول سال ۲۰۲۲ معاملات رمز ارزها ۴۲۰۶ درصد با افزایش مواجه و ارزش

تراکنش با استفاده از سکوهاى بانکداری دیجیتال با رشدی ۳۴.۹ درصدی همراه بوده است (کاسیانته؛ کیلینچ، ۲۰۲۲، ۳۰۱). شتاب در روند دیجیتالی شدن تا آنجا ادامه یافته که مارک زاکربرج، نام شرکت فیس‌بوک را به متا تغییر داده و متعهد شده است که به‌اندازه ۱۰ میلیارد دلار برای توسعه متا اختصاص دهد. در دنیای مجازی فراجهان، افراد می‌توانند به‌فعالیّت و تعامل با یکدیگر پرداخته و رفتارهایی را با استفاده از آواتارها مانند دنیای واقعی رقم زده و تجارت نمایند. دسامبر ۲۰۲۱، شخصی ۴۵۰۰۰۰ دلار برای خرید زمین مجازی پرداخت کرد.

فضای مجازی به‌مفهوم مکان، درمعنای حقیقی نیست؛ ولی ازمنظر حقوقی می‌توان ماهیت مکانی و اعتبار اوصاف و آثار مکان برآن را پذیرفت. دریک رابطه حقوقی، شخص و مکان حضور که هردو ویژگی عینی نیزدارند، در دنیای غیرعینی و غیرقابل لمس مجازی باهمان قابلیت‌های مربوطه در دنیای واقعی، درک پذیر هستند. تحقق و شکل‌گیری اموال در فضای مجازی، مقوله‌ای قابل تحقق می‌باشد. براین اساس، محیط مجازی جهان پهنا، زمینه‌ساز برای بروز شکل جدیدی از اموال پس از ظهور اینترنت و ورود انسان به این فناوری شده است.

۵-۱. مال انگاری اشیاء و مالیت فضای مجازی

در این قسمت به بررسی مال‌انگاری اشیاء و مالیت فضای مجازی پرداخته می‌شود.

۵-۱-۱. مال انگاری اشیاء در فقه و حقوق

مالیت اشیاء در فقه، به جهت دارا بودن ویژگی‌هایی است که سبب اطلاق عنوان مال برآن شیء می‌شود. خصوصیات مدنظر فقهاء در شناسائی مال بودن اشیاء

عبارتند از: «رغبت عمومی»، «میل به تصاحب»، «داشتن منفعت عقلائی»، «قابلیت مبادله و داد و ستد»؛ باید در نظر داشت که مطلوبیت شیء، گاهی از ذات آن نشأت می‌گیرد و گاهی هم این مطلوبیت، ذاتی نیست بلکه ناشی از عرف یا قانون است (محقق داماد، ۱۳۷۸، ج ۲، ۹۵).

اموال از جنبه نوع مالیت به دو گروه کلی تقسیم می‌شوند؛ گروه نخست اشیائی هستند که مالیت ذاتی دارند. این گروه از اموال بخودی خود، مطلوب بشر است و بطور مستقیم یکی از نیازهای ضروری یا کمالی او را مرتفع می‌نماید، نظیر خوراک، پوشاک، وسایل زندگی و حتی اشیای زینتی. گروه دوم نیز اشیائی هستند که بواسطه عرف یا قانون دارای مالیت اعتباری هستند. نتیجه اینکه در فقه هر شیئی که مطلوبیت عرفی داشته باشد مال بحساب می‌آید. مطلوبیت همان منفعتی است که سبب ایجاد رغبت در انسان‌ها می‌شود و این رغبت باعث ایجاد ارزش اقتصادی برای اشیاء می‌شود و قابلیت معامله و داد و ستد به آن می‌دهد.

بنابراین، فقهاء در شناسائی وصف مالیت برای اشیاء، اشاره‌ای به ماهیت آنها از لحاظ مادی یا غیرمادی بودن نکرده‌اند؛ بدین معنا که در فقه، محسوس و ملموس بودن یا نبودن شیء متعلق مال در مالیت آن مؤثر نیست؛ یعنی ملاک مالیت اشیاء مستلزم شرط مادی بودن آن نیست؛ لذا بر این اساس، مال می‌تواند غیر محسوس و غیرمادی هم باشد.

در قانون مدنی ایران و دیگر قوانین، مال تعریف نشده است؛ ولی ضمن بررسی مصادیق اموال در مواد مختلف، مشاهده می‌شود که قانون مدنی به پیروی از فقه امامیه مال را در معنای موسع خود اعم از اعیان، حقوق و منافع مدنظر قرار داده است. در تعاریفی که

حقوقدانان از مفهوم «مال» بیان نموده‌اند، مال «به چیزی اطلاق می‌شود که بتواند مورد دادوستد قرار گیرد و از نظر اقتصادی ارزش مبادله داشته باشد» (امامی، ۱۳۷۳، ۱۹)؛ و آفزون بر این «مفید بوده و نیازی را مرتفع کرده و قابلیت اختصاص به شخص معینی داشته باشد» (کاتوزیان، ۱۳۹۸، ۹). به عبارت دیگر «مال چیزی است که به علت منافع واقعی یا اعتباری آن، مورد رغبت عقلاء واقع شده و در مقابل آن نقدینگی یا چیز دیگری می‌پردازند» (حکمت نیا، ۱۳۸۷، ۱۶۴).

رویکرد قانون مدنی ایران در مورد اموال نشانگر این مطلب است که در حقوق ایران نظیر: حقوق اسلام، در وهله اول، مال به منزله یک مقوله عرفی مورد توجه قرار گرفته است که قبض و بسط دامنه مصادیق آن در اختیار عرف است. در وهله دوم این آندیشه که مال فقط بر اعیان (اموال مادی) صدق می‌کند دیده نمی‌شود؛ لذا لزومی ندارد مال محسوس و ملموس باشد؛ بلکه صرف داشتن ارزش مالی و اقتصادی برای اشیاء، آن‌ها را در زمره اموال قرار خواهد داد، حتی اگر موضوع آن‌ها، شیء معین مادی نباشد.

۵-۱-۲. دنیای مجازی و بازی‌های مجازی؛ گونه

جدید مال

در این قسمت به بررسی دنیای مجازی به عنوان مال جدید پرداخته می‌شود.

۵-۱-۲-۱. دنیای مجازی و بازی‌های مجازی

دنیای مجازی به محیط‌های شبیه سازی شده بادیای واقعی تحت کنترل و اداره رایانه‌ها اطلاق می‌شود که در آن افراد بسیار زیادی به صورت همزمان و مستمر با یکدیگر در حال تعامل هستند (ارلانک، ۲۰۱۵، ۸۹). بر این اساس، گاهی تحت عنوان «انبوه چند نفره بر

خط جهان» با علامت اختصاری MMOW شناخته می‌شوند. این اصطلاح تا حد زیادی مترادف با محیط‌های مجازی سه بُعدی تعاملی است که در آن کاربران به شکل «آواتار» برای یکدیگر قابل مشاهده هستند. دنیای مجازی رامی‌توان، در دو مفهوم عام و خاص دسته‌بندی نمود. مفهوم عام آن ناظر به «دنیای مجازی اجتماعی» و مفهوم خاص آن نیز ناظر به «دنیای مجازی بازی» است. مبحث اموال مجازی در هر دو مورد این صورت‌ها، مطرح و مدنظر است.

سرمنشاء پیدایش و ترویج اصطلاح اموال مجازی در ادبیات حوزه فن‌آوری اطلاعات و توسعه آن در ادبیات اقتصاد و حقوق در حوزه صنعت بازی و سرگرمیهای رایانه‌ای قرار گرفته است.

امروزه فضای مجازی با معرفی نسل نوینی از بازیهای رایانه‌ای که اغلب با عنوان بازیهای مجازی شناخته می‌شوند، سبب تحولی عظیم در صنعت سرگرمی شده و کارکردهائی فراتر از تفریح در آن ایجاد کرده است. بازیهای رایانه‌ای در محیط مجازی به شکل برخلاف انجام می‌شوند و به همین جهت نیز می‌باشد که دیگر امروزه مبدل به بازیهای جهانی شده اند به‌طوریکه حتی از مقوله فقط سرگرمی هم فراتر رفته‌اند. درحقیقت صنعت بازیهای رایانه‌ای با ورود به فضای مجازی، نوع نوینی از کسب و کار اینترنتی را به‌عرصه تجارت الکترونیک معرفی کرده که طی آن قابلیت دادوستد درحین بازیهای برخط را در قالب خرید فروش کالاها و اقلام مجازی فراهم نموده‌اند. این معاملات مجازی که تحت عنوان «معاملات درون بازیهای مجازی» شناخته می‌شوند، موجب ایجاد چالشهایی شده‌اند که ورود علم حقوق

را برای تعیین وضعیت حقوقی معاملات مذکور تبدیل به یک نیاز ضروری ساخته است (وصالی، ۲۰۱۶، ۵۰) با توجه به‌اینکه همه چیز در فضای مجازی قابل اتفاق است و هیچ چیز محسوس و قابل لمس هم درچنین محیطی وجود ندارد؛ بنابراین آنچه به‌عنوان مورد معامله شناخته و مبادله و معامله می‌شود، اساساً مادی نبوده و وجود خارجی ندارد و صرفاً برای بازی کنندگانش قابلیت استفاده دارد. به‌همین جهت، صحت و اعتبار آنها به‌عنوان مورد معامله، مال بودن و منفعت عقلائی، موردشبهه واقع می‌گردد؛ درحالیکه این چنین دادوستدهائی در عرف تجارت و اقتصاد بازیهای مجازی مورد قبول واقع شده‌اند؛ برای این اساس، تردیدی نیست که یکی از مباحث حقوقی بازیهای مجازی، وضعیت حقوقی معاملات درون بازی بوده که صحت و اعتبار آنها، منوط به‌این است که مورد معامله ازشرایط قانونی لازم برخوردار باشد و یکی از شرایط صحت مورد معامله نیزمالیت آن است (کاسیانلو، ۲۰۲۲، ۷۰)

هرچند، نظام حقوقی ایران در بعضی حوزه‌ها تاحدی خود را با تحولات و تغییرات اجتناب‌ناپذیر برخاسته از فن‌آوری فضای روز که محیط مجازی ازجمله آنهاست درموردی به‌روز نموده ولی گامهای برداشته شده دراین مسیر، بنظرکافی نیست چراکه همچنان در عرصه اموال و مالکیت‌های مجازی و چالشهای آن حتی به‌مرحله معرفی و آشنائی هم نرسیده است.

۵-۱-۲-۲. مال مجازی، گونه جدید اموال

مطالعه مختصر دکترین حقوقی فضای مجازی و همچنین رویارویی نظام‌های حقوقی کشورهای پیشرو در عرصه فن‌آوری با موضوع اموال و مالکیت

فیزیکی و عینی محسوس و قابل لمسی ندارند، در دسته اموال غیرمادی جای می‌گیرند و از این منظر که عناصر تشکیل دهنده آنها یعنی داده‌های رایانه‌ای رامی‌توان حذف یا مخدوش نمود، همچون اموال مادی و فیزیکی هستند.

در رویارویی عملی با اموال و مالکیت‌های مجازی و لزوم یا عدم لزوم وضع قوانین ویژه در این حوزه، از آغاز، دو رویکرد مخالف وجود داشته است؛ بعضی از حقوقدانان اعتقاد دارند که قواعد و قوانین سنتی حقوق اموال را می‌بایست به نحوی تفسیرموسع نمود که احکام و مقررات آن، شامل اموال مجازی نیز بشود؛ ضمن آنکه تا جایی هم که ممکن است از ایجاد قوانین جدید امتناع نمود. در مقابل، برخی نیز بر ناکافی بودن قوانین سنتی اموال، تأکید کرده و تصویب قوانین جدید و متناسب با اموال مجازی را پیشنهاد می‌نمایند (سلاویوگر، ۲۰۰۸، ۷۲).

ماهیت خاص و منحصر به فرد اموال مجازی به نحوی است که حاکمیت قالب‌های سنتی موجود را با تردید روبرو می‌سازد. به همین علت امروزه در لزوم قانونگذاری ویژه، برای اموال مجازی شک و شبهه‌ای وجود ندارد.

به بیانی دقیق‌تر، فضای مجازی، مفهومی انتزاعی است که تداعی‌گر «حس مکان» و «حس حضور» برای انسان است تا او قادر باشد تجربه زندگی ثانویه با زیست در محیطی مجازی را بدست آورد. بر همین مبنا، رابطه انسان با اموال در فضای مجازی، اغلب دارای بُعد حسی و ادراکی است؛ به عبارتی دیگر، تصرف فیزیکی و حقیقی، جایگاه خود را به «حس تصرف» یا «حس تملک» داده است؛ هرچند که مطلب این است که از لحاظ آثار، تفاوتی مشاهده نمی‌شود و علت آن

در فضای مجازی نشانگر این است که گونه‌ای نوین از مال و حقوق مالی که به فضای مجازی نیز اختصاص دارد، در حال شناسائی در نظام‌های حقوقی ملی می‌باشد (چاندر، ۲۰۰۳، ۷۱۵).

محتوای مجازی که ماحصل پردازش داده‌ها است؛ می‌تواند در قالب هائی حقوقی ایجاد شود که در روابط و تعاملات اشخاص در فضای مجازی دارای ارزش مالی است و در دایره مفهومی مال قرار گیرند. نظر به اینکه خصوصیات و اقتضائات چنین فضائی، الکترونیکی یا مجازی بودن آن است که به همه محتویات و ماهیت‌های درونی آن تسری می‌یابد؛ لذا هر چیزی که عنوان مال بر آن اطلاق شود دارای همان خصوصیات می‌تواند باشد؛ یعنی وصف مجازیت، معرف اموالی ناملموس است که آثاری ملموس و واقعی دارد (داکونا، ۲۰۱۰، ۵۳-۵۴).

باید قبول کرد، آنچه در فضای مجازی تحت عنوان «اموال مجازی» شناخته می‌شود؛ در قالب هیچکدام از اقسام شناخته شده اموال، قرار نمی‌گیرد. در واقع ماهیت متفاوت اموال مجازی، مجوز ورود آنها را در دسته‌بندی‌های موجود و متداول اموال در دنیای حقیقی نمی‌دهد؛ پس عصر فن آوری، باز تعریف و تدوین نظام حقوق اموال و مالکیت نوینی را می‌طلبد که با معرفی نوع جدید و نوظهور از اموال، تحت عنوان «اموال مجازی» سنخیت داشته و متقارن باید باشد.

مطلب اینجاست که تقسیم سنتی اموال به عینی و ذهنی، جوابگوئی شفافیت بخش برای اموال مجازی، نخواهد بود. علت آن ماهیت اموال دیجیتال است که با هیچیک از دو قسم مذکور مطابقت کامل ندارد و در طبقه‌بندی سنتی اموال قرار نمی‌گیرد (پالکا، ۲۰۱۶، ۷۴). اموال دیجیتال از این منظر که وجود

است که اموال و مالکیت مجازی در حقیقت واقعی و دارای اثرات حقوقی واقعی هستند. چارچوب مفهومی کنونی در حقوق خصوصی، براساس تفکیک «مادی/ غیر مادی» و سرشار از تقسیم‌بندیهای سنتی است و در دوران فن آوری جابگو نیست؛ بنابراین چرخش از رویکرد حقوقی صرف و همراه شدن با رویکرد فنی و اجتماعی در رویارویی تئوری و عملی با اموال مجازی، قرار گرفته است.

۵-۲. امکان تعیین رمز ارزها به عنوان ثمن و مثنی در متاروس در حقوق ایران

در این قسمت به بررسی امکان تعیین رمز ارزها به عنوان ثمن و مثنی در متاروس در حقوق ایران پرداخته می‌شود.

۵-۲-۱. امکان تعیین رمز ارزها به عنوان ثمن و مثنی در متاروس در حقوق ایران

در خصوص این سؤال که آیا رمز ارزها شرایط حداقلی جهت تعیین به عنوان ثمن معامله را دارند یا ندارند؟ از جمله مسائل اساسی در این خصوص، این است که ماهیت رمز ارزها را پول بدانیم یا کالا. ثمره حقوقی بحث اخیر این است که در صورتیکه ماهیت رمز ارزها را کالا بدانیم، ماهیت قراردادی که در آن، رمز ارزها ثمن در نظر گرفته می‌شود، معاوضه خواهد بود ولی اگر ماهیت رمز ارزها را پول بدانیم، قرارداد، بیع می‌باشد.

نکته قابل ملاحظه این است که ماده ۴۶۵ قانون مدنی مقرر می‌دارد: «احکام خاصه بیع در معاوضه اجراء نمی‌شود.»

براین اساس چنانچه کالائی در اختیار ما قرار بگیرد و بناء باشد ثمن معامله یا معوض آن، رمز ارز باشد چنانچه ماهیت را معاوضه بدانیم، احکام خاصه بیع دیگر آنجا اجراء نمی‌شود و صرفاً بایستی الزام به ایفای تعهد را مطالبه نمود. در مورد این مسأله، اختلاف نظر وجود دارد. بعضی، رمز ارزها را کالا می‌دانند (نوری؛ نوایو، ۱۳۹۷، ۲۳). به این دلیل که در ماده دوم قانون پولی و بانکی کشور اعلام شده که پول رایج کشور به صورت اسکناس و سکه‌های فلزی، قابل انتشار است. در مقابل، بعضی، رمز ارزها را پول می‌دانند. البته رویکرد غالب این است که رمز ارزها را پول در نظر می‌گیرند (گروه پژوهشی حقوق بانکی، ۱۳۹۶، ۹۷)؛ که مفهوم حقوقی پول و عرف جامعه پول بودن رمز ارزها را تأیید می‌کند؛ به این علت که بطور کلی پول، دارای سه کارکرد است؛ اول آنکه پول وسیله مبادله است. دوم اینکه پول قابل ذخیره سازی ثروت است و سوم پول واحد اندازه گیری محسوب شده و قابل شمارش است.

کارکرد نخست پول وسیله مبادله بودن است که در این خصوص نه تنها رمز ارزها قابلیت مبادله را دارند بلکه یک گام هم فراتر رفته و در کلیه ساعات روز و شب قابلیت تبادل را دارا هستند و نیز مشکلات پول کاغذی و اعتباری را ندارد به همین دلیل هم می‌باشد که قابل جعل نیستند. قابلیت ذخیره سازی ثروت، از دیگر مواردی چالشی تطبیق رمز ارزها با پول بشمار می‌آید. به این دلیل که رمز ارزها به علت فقدان مرجع تثبیت کننده نرخ، بسیار شکننده بوده و امکان تغییر نرخ آن وجود دارد؛ بنابراین، ارزش هریک از رمز ارزها بسیار متغیر بوده، روزی ۲۰ هزار دلار و روز دیگر ۲ هزار دلار که این مطلب اندکی قابلیت اندوختن آنها را بعنوان ثروت با معضلی

نتیجه، قابلیت تعیین رمز آرزا به عنوان ثمن در حقوق ایران وجود خواهد داشت. دوم، بادقت در مواد قانون مدنی که با بحث ثمن مرتبط می باشد، تعیین رمز آرزا به عنوان ثمن قراردادی، بامواد قانونی تعارض نداشته و حتی می توان گفت که حق حبس خریدار و فروشنده را نیز به بهترین نحو تأمین می کند.

۵-۲-۲. اموال مجازی به عنوان موضوع قرارداد

(مثنی قرارداد) در متاورس

«اگر اموال مجازی در قراردادی، موضوع پیمان قرار گیرد برای اینکه قرارداد صحیح باشد موضوع قرارداد باید مال باشد و آن مال باید دارای شرایطی باشد که اگر آن شرایط وجود نداشته باشند، طبق قانون مدنی ایران، قرارداد باطل است؛ در نتیجه طرفین قرارداد نمی توانند در رابطه با مفاد قرارداد باطل از حمایت قانونی بهره ببرند اما اگر قراردادی صحیح باشد و دعوا به درستی طرح شده باشد، هیچ قاضی نمی تواند از رسیدگی به دعوا شانه خالی کند و باید رأی خود را در ارتباط با آن دعوا صادر کند» (توکلی، ۱۳۹۷، ۲۱۵). «اما شروطی که موضوع عقد باید داشته باشد عبارتند از: ۱) مالیت داشته باشد. (م ۲۱۵ و م ۳۴۸ ق.م. ۲) مشروع باشد. (م ۲۱۵ ق.م. ۳) معلوم و معین باشد. (م ۲۱۶ و م ۳۴۲ ق.م. ۴) مالک در قبال ارائه و تسلیم آن متعهد باشد؛ این شرط ناظر به فرضی است که موضوع تعهد تملیک یا تسلیم مال کلی باشد. (م ۲۶۹ ق.م. ۵) موجود باشد؛ (۶) قابلیت نقل و انتقال داشته باشد. (وحدت ملاک از م ۳۴۸ ق.م. ۷) قابل تسلیم باشد. (وحدت ملاک از ماده ۳۴۸ ق.م. ۸) « (بیات، بیات، ۱۴۰۱، ۱۴۴).

بنیادین روبه رو می سازد. در پاسخ به این مسأله می توان گفت نرخ همه کالاها و آرزاها هم ممکن است در نوع خود با نوساناتی مواجه باشد.

در قوانین و مقررات ایران، در ماده ۳۶۲ قانون مدنی، تعهد به پرداخت ثمن به عنوان یکی از تکالیف قراردادی خریدار مقرر گردیده است. در ماده ۳۷۷ قانون مدنی نیز حقی تحت عنوان حق حبس برای متعاملین مقرر شده که بر طبق آن هیچیک از طرفین تکلیفی به انجام تعهدات قراردادی خود قبل از طرف مقابل ندارد. در خصوص زمان پرداخت ثمن و مکان پرداخت ثمن و نوع ثمن پرداختی توسط خریدار، اصل حاکمیت اراده در قانون مدنی ایران مورد قبول واقع شده است و بر مبنای ماده ۳۹۴ قانون مدنی مشتری می بایست ثمن را در موعد و در محل و مطابق با شرایطی که در عقد بیع مقرر شده است، تأدیه نماید. چنانچه در قرارداد در خصوص محل و زمان پرداخت ثمن توافقی نشد عرف و عادت، تعیین کننده آن است (ماده ۲۲۰ قانون مدنی) چنانچه عرفی هم وجود نداشت مشتری می بایست ثمن را به صورت فوری پرداخت نماید (بند ۳ ماده ۴۹۰ قانون مدنی) در مورد مکان تأدیه ثمن از جانب خریدار نیز چنانچه در قرارداد بر مکان ویژه ای توافق نشده باشد، خریدار می بایست در محل انعقاد قرارداد آن را پرداخت نماید (ماده ۲۸۰ قانون مدنی) که امکان دارد محلی غیر از محل تسلیم مبیع باشد. بر طبق این ماده، فروشنده هم ملزم به تحویل مبیع در همان مکان است (نوری؛ نوایو، ۱۳۹۷، ۲۴).

با توجه به مطالب فوق، نخست اینکه با عنایت به عرف و منطق اقتصادی، رمز آرزاها پول محسوب شده و بر این اساس ماهیت قراردادی که در آن رمز آرزا یکی از عوضین باشد را می توان بیع تلقی نمود و در

۵-۲-۱. مالیت داشتن اموال مجازی

«اولین شرط در شرایط مورد معامله در عقود، مال بودن و مالیت داشتن موضوع عقد است در صورتیکه موضوع عقد، مال نباشد و یا مالیت نداشته باشد. عقد باطل است و اثر حقوقی بر آن مترتب نیست؛ اما لازم است ابتداء تعریف مال را مشخص کنیم و بعد به ملاکهای تشخیص مالیت داشتن اموال مجازی بپردازیم. هنگامی که در علم حقوق صحبت از مال به میان می‌آید منظور، حق عینی بر اشیاء مادی می‌باشد که می‌تواند در اثر عقد تملیکی به دیگران واگذار شود اما در حقوق کنونی، مال مفهومی گسترده‌تر پیدا کرده و منحصر به اشیاء مادی نمی‌شود بلکه ممکن است ریشه آن ابتکار و یا استعداد ویژه شخصی باشد؛ مانند موارد موضوع قانون مالکیت معنوی و قانون حمایت از مصنفان، مؤلفان و هنرمندان و قوانین دیگر همانطور که حق اختراع، تألیف، ایده صنعتی، پدیده‌های هنری... امروزه توسط قانون حمایت می‌شوند» (کاتوزیان، ۱۳۹۹، ج ۲، ۱۷۰). از دید فقهاء نیز، «معامله شیئی که هیچ نوع منفعتی ندارد، مانند یک دانه و یا دو دانه گندم که صحیح نیست آن هم به این علت که چنین شیئی مال محسوب نمی‌شود تا در عوض آن، مالی پرداخت گردد» (علامه حلی، ۱۴۱۴، ج ۱، ۴۶۵). در این تعریف بنظر می‌رسد مقصود علامه از مال در بخش دوم، مفهوم پول باشد. بدین معنی که چنین شیئی مال نیست تا در عوض آن پولی پرداخت شود. به بیانی دیگر، «علامه چیزی را مال محسوب می‌کند که در برابر آن پول پرداخت می‌شود و چنانچه در برابر شیئی پول پرداخت نشود آن شیئی مالیت ندارد و اینکه در برابر شیئی که پول پرداخت می‌شود، مالیت،

ملاک عرفی و شخصی دارد». (بیات، ۱۴۰۱، ۱۴۴)؛ بنابراین امکان دارد شیئی برای برخی افراد مال باشد و همان شیئی برای برخی دیگر مال محسوب نشود. «البته اشیائی نیز در عرف، مال محسوب می‌شوند که در این صورت آنها مال هستند. به نظر می‌رسد علامه در این تعریف، مال بودن و ارزش داشتن یک دانه گندم ولو ناچیز را رد ننموده و فقط به تعریفی که از مال در معمول و عرف بیان می‌شود اشاره کرده است، به این دلیل که معمولاً شیئی را که در بازار معامله می‌شود و در قبال آن پول پرداخت می‌شود، مال می‌گویند لذا علامه مال را عرفی دانسته است» (کاتوزیان، ۱۳۹۸، ج ۲، ۱۶۲-۱۶۱). «ارزش آن دانه گندم آن اندازه کم است که معامله کردن آن مقدار کم را که نمی‌توان با آن چیزی خرید و یا نیازی را رفع کرد منفعت عقلائی ندارد و می‌بایست به رایگان داده شود؛ در نتیجه، شاید بتوان گفت یک دانه گندم، مال هست ولی در حقوق، مالیت ندارد و در برابر آن عرفاً پولی پرداخت نمی‌شود» (کاتوزیان، ۱۳۹۹، ۲۰۶).

در تعریف دیگری شهید اول بیان می‌دارد: «معامله اشیائی که دارای منفعت عقلائی نباشد صحیح نیست» (عاملی (شهید اول)، ۱۴۱۷، ۳۲۸). در این تعریف، شهید اول، مال را به نحو مستقیم تبیین نکرده، ولی چیزی را که دارای منفعت عقلائی نباشد مال محسوب نمی‌کند. نتیجه اینکه معامله آن، درست نیست. این تعریف در ماده ۲۱۵ قانون مدنی در عبارت «مورد معامله باید مالیت داشته باشد و متضمن منفعت عقلائی مشروع باشد» نمایان شده است؛ و نیز در ماده ۳۴۸ قانون مدنی که در رابطه با مبيع می‌باشد؛ در جمله «بيع چیزی که مالیت یا منفعت عقلائی ندارد، باطل است» بر آن تأکید شده است؛ به این دلیل که مبيع، شایع‌ترین نمونه بارز مال

مورد انتقال در عقود تملیکی می باشد (کاتوزیان، ۱۳۹۹، ج ۳، ۱۶۰). براساس مطالب فوق، هر شیئی که در عرف ارزشمند باشد و مردم جهت تحصیل آن، پول پرداخت کرده و با هم رقابت می کنند و نیز منفعت عقلائی داشته باشد مال محسوب می شود و مالیت دارد، اموال مجازی، مال هستند؛ به این دلیل که در وهله نخست همانند حقوق مالکیت فکری و معنوی ضرورتی ندارد که مال ملموس و مادی باشد تا مال محسوب شود. در وهله دوم، اموال مجازی عرفاً و در بازارهای داخلی و بین المللی دارای ارزش هستند و مردم برای کسب آنها کوشش می کنند و با همدیگر رقابت می کنند. افزون بر تمام این موارد، منفعت عقلائی نیز دارد. بر این اساس مال مجازی، مال است و مالیت دارد و نخستین شرط جهت قرار گرفتن بعنوان موضوع قرارداد را دارد. گرچه مالکیت در این فضا از سویه های گوناگون قابل تحلیل است؛ ولی به ویژه از نظرگاه یکی از مهمترین تفاوت های میان مالکیت واقعی و مالکیت مجازی، یعنی وابستگی اعمال حقوق مالکیت مالک محتوا به پلتفرم مربوطه، چالش برانگیزتر است. تفکیک مالکیت محتوا و مالکیت پلتفرم و وابستگی های متقابل ذاتی آنها خاستگاه تنش هائی است که چالش های مهمی را برای کاربران و کارآفرینان ایجاد می کند. به نظر می رسد الگوی کنونی کسب و کار دنیای مجازی از حقوق مالکیت پلتفرم، پشتیبانی و درعین حال انواع دیگر منافع، مالکیت رقیب را تضعیف می کند.

۵-۲-۲-۲. مشروع بودن

در ماده ۲۱۵ قانون مدنی مقرر شده است: «مورد معامله می بایست مالیت داشته باشد و متضمن منفعت عقلائی و مشروع باشد». مشروع بودن موضوع

۵-۲-۲-۳. معلوم و معین بودن

«در بند ۳ ماده ۱۹۰ قانون مدنی درخصوص شرایط اساسی صحت معامله، به معین بودن موضوع معامله اشاره شده است؛ و در ماده ۲۱۶ قانون مدنی، به مبهم نبودن یعنی معلوم بودن موضوع اشاره شده است. معلوم و معین بودن با هم تفاوت دارند. معلوم بودن موضوع عقد یعنی مقدار، جنس و صفت بایستی مشخص باشند؛ ولی معین بودن به مفهوم تعیین مصداق در خارج و تردید در مورد معامله می تواند مبطل عقد باشد. در معاملاتی که موضوع آن عین

«این شرط از ماده ۲۶۹ قانون مدنی استنباط می‌شود و با ماده ۲۷۶ قانون مدنی بدین شکل تکمیل می‌گردد که متعهد می‌بایست هم مالک موضوع عقد باشد و هم اختیار تصرف در آن را داشته باشد به این دلیل که صرف مالک بودن به مفهوم داشتن اجازه تصرف در آن نمی‌باشد» (بیات؛ بیات، ۱۴۰۱، ۱۹۰).

ولی در اموال مجازی، موضوع از سایر موارد بسیار سهل‌تر است. در اموال مجازی معامله فضولی رخ نمی‌دهد. به این دلیل که هیچکس بدون اجازه دیگری، به حساب وی دسترسی ندارد و قادر به جابجائی اموال مجازی نیست و چنانچه به هر دلیلی بتواند این کار را بدون اجازه فرد انجام دهد به نوعی، سارق محسوب می‌شود.

۵-۲-۲-۵. موجود بودن

با عنایت به مطالبی که درخصوص مال و مالیت مطرح شد اموال مجازی یقیناً مال هستند؛ از همین رو می‌بایست آن را در زمره دارائی مالی طبقه‌بندی کرد و یکی از لوازمات مال، قابلیت تملیک آن می‌باشد؛ در نتیجه شاید لازم باشد طبقه‌بندی دیگری در این مورد داشته باشیم که دارائیهائی که به‌دُرستی در حیطه دین، عین و حق جای نمی‌گیرند را در آن بگنجانیم؛ یا اموال مجازی را در طبقه بندی جدیدی تحت عنوان «دارائی مالی دیجیتالی» قراردهیم؛ یا می‌بایست ناچاراً با استدلال هائی اموال مجازی را تحت یکی از موارد سه‌گانه طبقه‌بندی کنیم؛ البته ایجاد طبقه‌بندی نوین توسط کشورهای زیادی مطرح شده است و برخی کشورها آن را دارائی نامشهود نیز نام نهاده‌اند؛ اما واقعیت این است که اموال مجازی، موجود است و موجود بودن به مفهوم ملموس بودن نیست بلکه به مفهوم قابلیت درک کردن آن است و

معین باشد لازم است تا عین، مشخص و معین گردد؛ اما در معاملاتی که موضوع آن عین کلی می‌باشد، معلوم بودن عین کافی است» (بیات؛ بیات، ۱۴۰۱، ۱۴۵).

«در هر قرارداد بایستی موضوع تعهد ناشی از آن یعنی موضوع قرارداد معلوم باشد (ماده ۲۱۶ ق.م. و مطابق با مواد ۳۴۲ و ۳۵۱ قانون مدنی، رفع جهالت از مال موضوع انتقال، با معلوم شدن سه عامل که مشترک در عین معین و کلی است امکان پذیر است که آن سه عامل عبارتند از: ۱) جنس ۲) وصف ۳) مقدار. که در مورد موضوع معامله بایستی مشخص باشند و در جائی که عین معین، موضوع معامله باشد، صرف اطلاع داشتن دو طرف عقد از جنس و وصف کفایت می‌کند و ذکر آن در عقد الزامی نیست. در مواردی که موضوع عقد کلی است و عینی، مشخص نشده است مشخص بودن مقدار جنس و وصف بنحوی که دادگاه قادر باشد آن را تعیین کند، در صحت عقد کفایت می‌کند» (کاتوزیان، ۱۳۹۹، ج ۳، ۱۸۳-۱۸۴).

۵-۲-۲-۴. مالک بودن و در تصرف داشتن

«هیچکس قادر نیست مال دیگری را بدون اذن او انتقال دهد. البته انتقال مال غیر، باعث بطلان عقد نمی‌شود و معامله فضولی و غیر نافذ می‌شود و چنانچه مالک اجازه دهد، معامله از هنگام وقوع، نافذ می‌گردد؛ و چنانچه مالک، عقد را تنفیذ نکند و آن را ردّ کند، معامله باطل می‌شود و دیگر نمی‌تواند آن را تنفیذ کند. نتیجه اینکه تملیک، محقق نمی‌شود؛ مگر در صورتیکه موضوع مورد معامله، مال متعهد باشد» (کاتوزیان، ۱۳۹۹، ج ۳، ۹۷).

اموال مجازی بوسیله ابزارهای خود قابل درک هستند (چن و برگس، ۲۰۱۹، ۸۹).

۵-۲-۲-۶. قابل تسلیم داشتن

ماده ۳۴۸ قانون مدنی، صراحتاً در خصوص شرایط مبيع این چنین مقرر می نماید که «بيع چیزی که... بايع قدرت بر تسليم آن ندارد، باطل است.» و «مطابق با رأی وحدت رویه دیوان عالی کشور صحت بيع مشروط بر قدرت واقعی بايع برای تسليم مورد معامله می باشد و نه قدرت نمایشی آن مگر اینکه تعهد را بتوان توسط شخص دیگری اجراء کرد (بیات؛ بیات، ۱۴۰۱، ۲۷۰). ولی چنانچه قدرت بر تسليم در هنگام انعقاد عقد وجود داشته باشد و پس از آن برای همیشه از بین برود، عقد منفسخ می شود» (امامی، ۱۳۷۳، ج ۲، ۴۹). «با توجه به اینکه توانائی تسليم، موضوعیت ندارد بلکه طریقت دارد؛ لذا چنانچه شخص دیگری جای بايع قادر به تسليم آن به خریدار باشد معامله صحیح خواهد بود به این علت که هدف تمامی تعهدات این است که دو مال با یکدیگر مبادله شوند و چنانچه انجام تعهد امکان پذیر نباشد، اساساً بایستی آن تعهد را باطل شمرد» (کاتوزیان، ۱۳۹۹، ج ۳، ۱۸۷).

«در مورد معامله ای که اموال مجازی در بستر متاورس موضوع قرارداد آن است؛ تمام این شرایط محقق هستند و امکان تسليم این اموال توسط مالک آنها وجود خواهد داشت و مانعی بر سر راه آن نخواهد بود» (نوری؛ نوابو، ۱۳۹۷، ۱۲). در واقع این اشیای مجازی در بستر متاورس به آواتارها تسليم می شود و درجائیکه موضوع قرارداد زمین مجازی می باشد نیز این زمینها در فضای متاورس در اختیار خریدار قرار می گیرد.

۵-۳. ضابطه کنوانسیون بيع بین المللی کالا (۱۹۸۰) برای تعیین ثمن و چالشهای ساختاری رمز ارزها جهت تعیین به عنوان ثمن در تجارت بین الملل

در این قسمت به بررسی ضابطه کنوانسیون بيع بین المللی کالا (۱۹۸۰) برای تعیین ثمن و چالشهای ساختاری رمز ارزها جهت تعیین به عنوان ثمن در تجارت بین الملل پرداخته می شود.

۵-۳-۱. ضابطه کنوانسیون بيع بین المللی کالا (۱۹۸۰) برای تعیین ثمن

قرارداد بيع بین المللی با توجه به آرکان و اهداف انعقاد آن، تفاوتی با بيع داخلی ندارد و عقدی است که انگیزه و غایت اصلی متعاملین از امضای آن چیزی جز داد و ستد و تبادل مبيع و ثمن نمی باشد؛ به همین دلیل است که عرف تجارت داخلی و مقررات حقوق بازرگانی بین المللی پرداخت ثمن را در مقام اصلی ترین تعهد خریدار قلمداد کرده است. کنوانسیون بيع بین المللی ۱۹۸۰ وین نیز در تقابل با این چالش به تبعیت از عرف تجارت بین المللی، علاوه بر مقدم دانستن تأدیة ثمن بر دیگر تکالیف مشتری، در مواد ۵۳ الی ۵۹ آن مستند، به این موضوع پرداخته است.

رمز ارزهایی نظیر بیت کوین با توجه به نوع و میزان آنها، قابلیت تبدیل به ارز را دارا خواهند بود. با این فرض که قابل قیمت گذاری هستند، مطابق با بند یک ماده ۱۴ کنوانسیون بيع بین المللی کالا که بیان می دارد: «برای اینکه ایجاب مشخص باشد، قیمت مبيع نیز باید معین گردد و یا ضابطه ای برای تعیین

متقابل نیز امکان پذیراست؛ بنابراین می‌توان پذیرفت که بهای کالا از طریق تحویل متقابل کالا که در قراردادی جداگانه مورد توافق قرار می‌گیرد، تهاتر شود. در قراردادهائی که ثمن بر مبنای پول، معین شده، ولی بازپرداخت آن، به صورت جزئی یا کلی به وسیله تحویل کالا انجام می‌شود، در شمولیت کنوانسیون برآن، شک و شبهه‌ای وجود ندارد (داراب پور، ۱۳۷۷، ۱۳۸-۲۳۹).

از طرف دیگر، در ماده ۵۴ کنوانسیون بیع بین‌المللی کالا مقرر شده است: «تکلیف خریدار مبنی بر پرداخت ثمن مشتمل بر هر نوع اقدامات لازم و رعایت هر نوع تشریفات است که مطابق با قرارداد یا هر قانون و مقرراتی که جهت امکان تأدیه ثمن مورد نیاز است نیز می‌باشد.»

«در ماده ۵۴ بی آنکه اسمی از ابزارهای پرداخت آورده شود، به عنوان یک وظیفه، برای خریدار مقرر شده است که می‌بایست اقدامات لازم را جهت امکان تأدیه ثمن انجام دهد و تشریفات لازم را برای این منظور مهیا نماید که این اقدامات ممکن است تأدیه پیش پرداخت و تحصیل تضمین‌های پرداخت مانند اعتبارنامه، تضمین‌نامه، تضمین جبران خسارت، رهن دادن چیزی و صدور برات، سفته یا چک باشد» (امینی، ۱۳۹۲، ۲۹). به بیان دیگر هر چند که در کنوانسیون بیع بین‌المللی کالا از تأدیه ثمن از راه انتقال وجوه، صحبتی به میان نیآورده است؛ اما بالحاظ اینکه یکی از طرق متعارف جهت تأدیه ثمن در دنیای امروزی، انتقال وجوه و واریز آن به حساب بانکی بایع می‌باشد، بدیهی است که تأدیه از راه رمز ارزها هم ممانعتی با آن ندارد. واضح است که یکی از مصادیق بدیهی اقداماتی که جهت تأدیه ثمن از طرف خریدار می‌بایست مراعات شود و در ماده ۵۴ کنوانسیون بیع

آن در نظر گرفته شود». در این ماده، کنوانسیون صحبت از تعیین قیمت مبیع و یا ضابطه‌ای جهت تعیین آن در عقد بیع بین‌المللی به میان آورده است. تعیین قیمت مبیع به این معنی است که ثمن (آرز و یا پول فیزیکی) مورد معامله مشخص بوده و در هنگام انعقاد قرارداد و بر مبنای توافق طرفین تعیین شده و قیمت مبیع براساس آن معین شده است ولی نکته این است که کنوانسیون در شرایطی که ثمن معامله معین نباشد، وجود یک ضابطه برای تعیین ثمن را قبول نموده است (صفائی و دیگران، ۱۳۹۶، ۳۶).

البته کنوانسیون، ملاکی برای تعیین ثمن بودن رمز ارزها بیان نکرده است؛ به این دلیل که رمز ارزها، یک پدیده نوظهور جهانی هستند و کنوانسیون در خصوص آن‌ها ساکت است. همانطور که حتی در کنوانسیون وین، به انعقاد الکترونیکی قرارداد اشاره‌ای نشده است؛ اما عبارات ماده ۱۳ بنحو بی‌نظیری تنظیم یافته تا با پیشرفتهای آتی، در زمینه روابط تجاری هماهنگی داشته باشد. در این ماده به تلکس اشاره می‌شود، در حالیکه دیگر کسی از تلکس استفاده نمی‌کند ولی اشاره‌ای به فاکس یا دیگر ابزارهای پیشرفته ارتباطی نیز نمی‌شود.

ماده ۱۳ به روز نیست، ولی ماهیت آن قابل به روزرسانی است (السان؛ کنعانی، ۱۳۸۵، ۳۷۱). نکته بنیادین این است که این به روزرسانی آیا تعیین رمز ارز به عنوان ثمن را نیز شامل می‌شود یا اینکه تأدیه ثمن به عنوان تعهد مشتری آن طور که در مقررات کنوانسیون بیان شده، الزاماً به معنای وجه نقد است؟ هر چند این مقررات در ظاهر آن گونه که برخی از مفسرین بیان کرده‌اند؛ پرداخت به شیوه دادن پول نقد را تداعی می‌کند؛ اما با توجه به اینکه اجرای کنوانسیون در خصوص معاملات جبرانی و خرید

۵-۳-۲. چالش‌های ساختاری رمز ارزها جهت

تعیین به عنوان ثمن در تجارت بین الملل

در این قسمت به بررسی چالش‌های ساختاری رمز ارزها جهت تعیین به عنوان ثمن در تجارت بین الملل پرداخته می‌شود.

۵-۳-۱. چالش محرمانگی و چالش هویت

واقعی افراد

محرمانگی معاملات در بستر رمز ارزها، از جمله مهم‌ترین ویژگیهای تجارت آنها می‌باشد. چنانچه دو طرف قرارداد، قصد پنهان ماندن معامله انجام شده را داشته باشند، تبعاً می‌توانند از قابلیت‌های این بستر برای پنهان ماندن از تیررس قانون استفاده نمایند. به همین دلیل امکان دارد حتی معاملات ممنوعه نیز در این فضا انجام شود. افزون بر این، فقدان شفافیت معاملات انجام شده می‌تواند لطمات جدی بر اقتصاد ملی وارد نماید؛ بنحوی که مالیات و عوارض حاصل از بعضی معاملات، قابلیت اخذ نداشته باشد. همین طور فقدان شفافیت ممکن است بعضی معامله کنندگان را با چالش جدی ناشی از اجرای قرارداد روبرو سازد، به نحوی که بعثت نبود حمایت قانون از معاملات انجام شده، به سهولت طرف مقابل از انجام تعهدات خود، امتناع نموده و طرف قرارداد را با معضلات فراوانی روبرو سازد (سرنات، ۲۰۰۳، ۵).

فقدان شفافیت و کنترل معاملات انجام شده در فضای مجازی، یکی از مسائل پیچیده‌ای است که حقوق تجارت بین الملل تاکنون قادر نبوده به آن پاسخ دهد. با توجه به اینکه افزون بر دولتها که در ایجاد نظم مجازی موفق نبوده‌اند، معامله‌کنندگان نیز از این شرایط رضایت نداشته و لطماتی که در جریان این

بین‌المللی کالا مقرر شده است، انجام اقدامات لازم جهت واریز ثمن معامله به حساب بایع است که خود به معنی انتقال وجوه است؛ و پرداخت از شبکه جهانی رمز ارزها، چیزی جز انتقال وجه نیست. افزون بر اینکه با ملاحظه اطلاق بندیک ماده ۱۴ کنوانسیون این چنین بنظر می‌رسد که معامله، بنحوی صحیح انجام یافته است. به این دلیل که دو سوی معامله، رمز ارز را به مثابه یک ضابطه جهت تعیین ثمن و قیمت آن، قبول کرده‌اند پس آن را به عنوان ثمن می‌توان پذیرفت.

بنابراین با توجه به مطالب ذکر شده، می‌توان اذعان نمود که تعیین رمز ارزها به عنوان ثمن، با مواد کنوانسیون بیع بین‌المللی کالا تعارض ندارد؛ آن هم به این علت که ضرورتی به نقد بودن ثمن نیست و تأدیة آن به شیوه انتقال وجه، امکان پذیر است.

در خیلی از کشورها رمز ارزها، هنوز به رسمیت شناخته نشده‌اند و مطابق با قوانین آنها، تعیین رمز ارز به عنوان ثمن در معاملات، سبب باطل شدن آن معامله خواهد شد و به همین ترتیب این نوع معاملات تحت شمول کنوانسیون قرار نخواهند گرفت؛ بنابراین لازم است، شخصی که می‌خواهد یک معامله بین المللی با طرف دیگر تحت نظر کنوانسیون و با تعیین رمز ارز به عنوان ثمن معامله انجام دهد، ابتداء باید ببیند در کشور طرف مقابل، این نوع پول به رسمیت شناخته می‌شود یا خیر پس اگر مورد تأیید قرار گرفته باشد، می‌شود آن را به عنوان ثمن معامله قرار داد (حسنی و دیگران، ۱۳۹۵، ۱۳). رمز ارزها می‌تواند به عنوان ثمن یک قرارداد بیع بین‌المللی ایفای نقش کند اما اگر قائل به آرز بودن رمز ارزها باشیم، نمی‌تواند موضوع قرارداد باشد.

تبعات این گونه تجارت در اقتصاد ملی مؤثر خواهد بود؛ به همین علت، مقررات گذاری در این حوزه آفزون بر مباحث پیچیده فضای دیجیتال شامل بر مواردي است که برخی افراد با استفاده از راهکارهایی تلاش می کنند که قانون را دور بزنند (چاندر، ۲۰۰۴، ۲). بحران فقدان شناسائی هویت افراد، تنها محدود به این موارد نمی شود؛ بلکه ممکن است دولتها و شرکتهای از این محیط جهت پولشویی و ارتکاب جرائم مالی مرتبط با آن استفاده های فزاینده کنند.

۵-۳-۲. چالش عدم تعیین مکان خاص

یکی از مهمترین ویژگیهای فضای سایبری انجام برخی فعالیتها از جانب اشخاصی است که ممکن است ناشناخته بوده و مکان آنها مشخص نباشد. بعنوان مثال وقتی نقض حقی در محیط فیزیکی رخ دهد، می توان مکان ناقض آن را شناسائی کرد؛ این درحالیست که در فضای سایر به دلیل وجود فضائی که مکان فیزیکی در آن مشخص نیست، امکان شناسائی مکان نقض حق بامشکلات بسیاری مواجه است (پست، ۱۹۹۷، ۱۵۹). مرزهای جغرافیائی که در عالم فیزیکی و مادی برای کشورها و برخی نقاط منطقه ای مشخص شده است، در محیط دیجیتالی قابل تشخیص نیست (پست، ۱۹۹۷، ۱۵۹). بنظر می رسد محیط سایبر را باید محیط یک دست بحساب آورد که در بسیاری از موارد نیازمند قانونگذاری جهانی است تا با مشارکت کشورها بتوان برای آن حد و مرزی تعیین کرد؛ هرچند بنظر می رسد این امر نیز در عمل با مشکلات بسیاری مواجه است که به راحتی نمی توان به این هدف نائل آمد. به این دلیل که عدم وجود محدودیت مرز (جغرافیائی) در این محیط به نوعی از ویژگیهای این محیط می باشد که امکان

معاملات به بعضی طرفها وارد می شود، طراحان در این فضا به این فکر افتاده اند که از ابزارهای مطمئنی برای استقرار امنیت و اعتماد در محیط وب استفاده کنند؛ تا چنانچه هر دو طرف معامله خواستار شفافیت و اعتماد بودند؛ از بعضی خصوصیات و قابلیت های نوین که در سالهای اخیر به اینترنت اضافه شده، بهره ببرند. بلاک چین، یکی از مهمترین این مصادیق است که با ورود آن به عرصه وب و داده های رایانه ای، انبوهی از معضلات ناشی از معاملات مرتفع شده است.

شاید در نگاه اول فقدان احراز هویت حقیقی افراد به عنوان مشکلی اساسی در تجارت رمز ارزها پیش پا افتاده بنظر برسد؛ اما، بایستی این حقیقت را قبول کرد که در تجارت بین الملل بسیاری از فعالیت های تجاری در قالب اشخاص حقوقی و یا حقیقی معینی انجام می شود؛ به همین علت شمار زیادی از قراردادها و مسئولیت های برخاسته از آن می تواند به سهولت قابلیت انتساب پیدا کند. آفزون بر این، اخذ بسیاری از مجوزهای مربوط به تجارت خاص از مراجع صلاحیت دار ملی، لازمه مشروعیت فعالیت در آن حوزه می باشد؛ به این علت که بطور عموم در تجارت کالاهای ممنوعه و حتی قاچاق، هویت افراد تا هنگام کشف فعالیت مورد نظر، بنیان آن در حال کوشش جهت پنهان نگه داشتن هویت خود هستند؛ پس هر تجارت مشروع و قانونی به احراز هویت فعالان آن نیاز دارد؛ ولی در فضای وب، امکان دارد بسیاری از فعالیت های تجاری بدون احراز هویت طرفین قرارداد تجاری انجام شود. بر این اساس، کنترل تجارت در چنین شرایطی به سختی امکان پذیر می شود. به همین دلیل یکی از مهمترین معضلات تجارت رمز ارزها، شناسائی نشدن افرادی است که ممکن است خود در تلاش باشند که هویتشان پنهان بماند. آثار و

می‌باشند. تا بهمن ماه ۱۳۹۷ در حقوق ایران هیچ مقرر و قانونی در ارتباط با رمز ارزها به رشته تحریر در نیامده بود اما در تاریخ ۱۳۹۷/۱۱/۸ بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران «الزامات و ضوابط حوزه رمز ارزها» را از دیدگاه خود منتشر کرد و عملاً با انتشار این سند، رمز ارزها را در حوزه پولی و بانکی مربوط به خود، پذیرفت ولی استفاده از رمز ارزهای جهان را به عنوان ابزار پرداخت در داخل کشور ممنوع دانست؛ بنابراین پذیرش آنها بعنوان ثمن پولی در معاملات، دشوار شده است؛ زیرا طبق این رویکرد، نمی‌توانند ابزار پرداخت در داخل کشور قرار گیرند؛ اما در معاملات بین‌المللی می‌توانند ابزار پرداخت باشند. باتوجه به اینکه تعیین رمز ارزها بعنوان ثمن، با مواد کنوانسیون بیع بین‌المللی کالا تعارضی ندارد می‌توان در معاملات مورد انجام در محیط متاورس غیر داخلی از رمز ارزها بعنوان ابزار پرداخت استفاده نمود.

۷. سهم نویسندگان

کلیه نویسندگان به صورت برابر در تهیه و تدوین پژوهش حاضر مشارکت داشته‌اند.

۸. تضاد منافع

در این پژوهش هیچگونه تضاد منافی وجود ندارد.

بسیاری از فعالیتها را میسر ساخته است که اگر برای آن می‌توانستیم همانند محیط مادی، قائل به رمزهای جغرافیائی باشیم در عمل بسیاری از ویژگیهای منحصر به فرد فضای دیجیتال از بین می‌رفت. وجود فاصله در فضای مادی قابل تصور است؛ این درحالیست که در فضای سایبری نمی‌توان فاصله‌ای میان مکانهای مختلف متصور شد.

۶. نتیجه

از منظر فقه هر شیئی که مطلوبیت عرفی داشته باشد، مال به حساب می‌آید؛ لذا فقهاء در شناسائی وصف مالیت برای اشیاء، به ماهیت آنها از لحاظ مادی یا غیر مادی بودن، اشاره نکرده‌اند؛ بنابراین مال می‌تواند غیر محسوس و غیر مادی هم باشد. حقوق ایران نیز همچون حقوق اسلامی، مال را به منزله یک مقوله عرفی مورد توجه قرار داده است؛ همچنین این اندیشه که مال صرفاً بر اعیان (اموال مادی) صدق می‌کند به چشم نمی‌خورد؛ براین اساس، ضرورتی ندارد مال، محسوس و ملموس باشد؛ بلکه صرف داشتن ارزش مالی و اقتصادی برای اشیاء، آن‌ها را در شمول اموال قرار خواهد داد حتی اگر موضوع آنها شیء معین مادی نباشد. در خصوص اموال مجازی، وصف مجازیت نمایانگر اموالی است که ناملموس هستند؛ اما آثار آن ملموس و واقعی است. با توجه به مطالب فوق، دارائی‌های رمزنگاری شده در بستر متاورس از مطلوبیت عرفی برخوردار هستند؛ لذا مال محسوب می‌شوند و مالیت آن‌ها با معیارهای ذکر شده در فقه و حقوق برای اشیاء منافاتی ندارد؛ بنابراین خرید و فروش این دارائیها در بستر متاورس بنظر بدون اشکال باشد. چالشی که در این زمینه به چشم می‌خورد این است که ابزار پرداخت در بستر متاورس، رمز ارزها

منابع فارسی

- متحد راجع به بیع بین‌المللی کالا»، مجله حقوقی بین‌المللی، شماره سی و پنج، ۱۳۸۵.
- صفائی، سیدحسین؛ کاظمی، محمود؛ میرزانژاد، اکبر؛ عادل، مرتضی، حقوق بیع بین‌المللی (بررسی کنوانسیون بیع بین‌المللی ۱۹۸۰ و مقایسه آن با مقررات بیع در حقوق ایران - فرانسه - انگلیس و ایالات متحده امریکا)، چاپ ششم، تهران، انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۹۶.
- کاتوزیان، ناصر، قواعدعمومی قراردادهای، جلد سوم، چاپ بیست و هفتم، تهران، انتشارات مجد، ۱۳۹۹.
- کاتوزیان، ناصر، دوره مقدماتی حقوق مدنی (اموال و مالکیت)، جلد دوم، چاپ بیست و یکم، تهران، انتشارات مجد، ۱۳۹۸.
- گروه پژوهشی حقوق بانکی، «مسائل حقوقی فقهی رمزارزها»، مجله حقوق بانکی، شماره دوازده، ۱۳۹۶.
- محقق داماد، سیدمصطفی، قواعدفقه مدنی، جلد دوم، چاپ ششم، تهران، مرکز نشر علوم اسلامی، ۱۳۷۸.
- مرادی برلیان، مهدی، «درآمدی بر پیامدها و چالشهای حقوقی متاورس»، فصلنامه تحقیقات حقوقی ویژه‌نامه حقوق و فناوری، دوره ۲۵، ویژه‌نامه حقوق و فناوری، بهمن ۱۴۰۱.
- مرادی برلیان، مهدی، «درآمدی بر پیامدها و چالشهای حقوقی متاورس»، فصلنامه تحقیقات حقوقی (ویژه‌نامه حقوق و فناوری)، شماره اول، ۱۴۰۱.
- امامی، حسن، حقوق مدنی، جلد دوم، چاپ سوم، تهران، انتشارات اسلامی، ۱۳۷۳.
- امینی، سیدابراهیم، «مطالعه تطبیقی شیوه پرداخت و تعیین ثمن در حقوق ایران (اصول قراردادهای تجاری بین‌المللی و کنوانسیون بیع بین‌المللی کالا ۱۹۸۰ وین)»، مجله مطالعات حقوق تطبیقی، شماره اول، ۱۳۹۲.
- بیات، فرهاد؛ بیات، شیرین، شرح جامع قانون مدنی، چاپ اول، تهران، نشر اندیشه ارشد، ۱۴۰۱.
- توکلی، محمد مهدی، مختصر حقوق مدنی، چاپ اول، تهران، نشر مکتوب آخر، ۱۳۹۷.
- حسنی، علیرضا؛ امانی، نوح، عاشوری، امیر، «بررسی حقوقی جایگاه پول مجازی در نظام حقوقی ایران و کنوانسیون بیع بین‌المللی کالا»، تهران، اولین کنفرانس حقوق و امور قضائی، ۱۳۹۵.
- حکمت‌نیا، محمود، مبانی مالکیت فکری، چاپ اول، قم، سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، ۱۳۸۷.
- داراب‌پور، مهرباب، «ثمن شناور»، مجله تحقیقات حقوقی، شماره بیست و یک و بیست و دو، ۱۳۷۷.
- السان، مصطفی؛ کنعانی، زینب، «آینده قراردادهای الکترونیکی در عرصه بین‌الملل و گریزهای ذاتی کنوانسیون سازمان ملل

- Chander, Anupam, «Principles for trade Digital technologies and international trade regulation», Journal of International Law, No. 465, 2003.
- Chen, J. and Paul Burgess. "The Boundaries of Legal Personhood: how Spontaneous Intelligence can Problematiser Differences between Humans, Artificial Intelligence, Companies and Animals". Artif Intell Law 27, 2019.
- DaCunha, Nelson, «Virtual Property Real Concerns», Akron Intellectual Property Journal, No. 35, 2010.
- Erlank, Wian, Determining the Property of Virtual Property (Property Law Perspectives III), 1st edition, Beja, Publications Ius Commune Europeaeum, 2015.
- Kasiyanto, S and Mustafa R. Kilincb. "The Legal Conundrums of the Metaverse", Journal of Central Banking Law and Institutions, Vol. No. 2, 2022.
- Kasiyanto, Safari & Kilincb, Mustaf. R, «The Legal Conundrums of The Metaverse», Journal of Central Banking Law and Institutions, No. 2, 2022.
- Pałka, Przemysław, «Redefining 'Property' in the Digital Era», Journal of Department of Law Research Paper, No. 21, 2016.
- Pałka, Przemysław, «Redefining 'Property' in the Digital Era (When Online Do as the Romans Did)», Journal of Department of Law Research Paper, No. 8, 2016.

- نوری، مهدی؛ نوایو، علیرضا، مقدمه‌ای بر تنظیم‌گری رمزینه ارزها در اقتصاد ایران، چاپ اول، تهران، مرکز پژوهش‌های مجلس، ۱۳۹۷.

- یگانه، حسین؛ فامیل سعیدیان، فاطمه، «بررسی و تحلیل چالش‌های حقوقی آواتارها در زیست بوم متاورس»، نشریه نشاء علم، سال سیزدهم، شماره اول، دی ماه ۱۴۰۱.

عربی

- عاملی (شهیداول)، شمس الدین محمد بن مکی، الدروس الشریعه، چاپ سوم، قم، موسسه النشر الاسلامی، ۱۴۱۷.
- علامه حلی، حسن بن یوسف، تذکره الفقهاء، جلد اول، چاپ ششم، قم، مؤسسه آل البیت، ۱۴۱۴.

لاتین

- Vesali Naseh, M. "Person and Personality in Cyber Space: A Legal Analysis of Virtual Identity", Masaryk University Journal of Law and Technology, Vol. 10(1), 2016.
- Cernat, Lucian, «Trade and Competition Policy in the Digital Era», The Journal of World Investment & Trade, No. 13, 2003.
- Chander, Anupam, «the New Property Texas Law Review», Journal of International Law, No. 3, 2004.

- Post, David G, « Governing Cyberspace Law», Journal of SANTA CLARA COMPUTER & HIGH TECH, No.24,1997.
- Slaughter, Justin B, «Virtual Worlds Between Contract and Property», Student Scholarship Papers, 2008.